

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ТЕРЕПИЩИЙ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 141.2: 37.013.73

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
академік АПН України
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, ректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Вікторов Віктор Григорович,
Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України,
завідувач кафедри філософії, соціології державного
управління;
кандидат філософських наук, доцент
Горбунова Людмила Степанівна,
Інститут вищої освіти
Академії педагогічних наук України,
провідний науковий співробітник.

Захист відбудеться 03.03.2010 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 02.02. 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження стандартизації вищої освіти обумовлена потребами суспільної практики та загальними закономірностями соціокультурної трансформації суспільства, які на початку XXI століття значно загострили проблему взаємної адаптації освіти і суспільства. Тому без розв'язання протиріч між реальним станом вищої освіти та суспільними вимогами до неї не варто сподіватися на прогресивний поступ ні окремих країн, ні людської цивілізації загалом.

Серед причин підвищеної уваги до стандартизації вищої освіти основною є наявність суперечностей як в самій системі вищої освіти, так і між вищою освітою та іншими суспільними сферами, зокрема наукою та сферою праці. Невідповідність між запитами суспільства та реальним станом системи вищої освіти, швидка комерціалізація вищої освіти, наростання регіональних і галузевих відмінностей, зростання кількості різних форм отримання вищої освіти, плюралізм освітніх технологій – все це неминуче веде до збільшення проявів *хаосу* в освіті, що може, за несприятливих умов, вести до дезадаптації споживачів освітніх послуг. Практика переконливо показує, що хаос у системі вищої освіти породжує зниження якості освітніх послуг та не дозволяє забезпечити рівний доступ до вищої освіти.

Основною тенденцією урегулювання цієї суперечності в епоху глобалізації виступає стандартизація вищої освіти як форма прояву фундаментальної категорії *порядку*. Пронизуючи усю історію становлення вищої освіти як самоорганізованої соціальної системи, процеси упорядкування і нормування сьогодні набувають нової якості, яка отримала назву стандартизація вищої освіти. Вона стає своєрідним загальним поняттям для багатьох сфер суспільного життя. Позаяк, виступає не лише як спосіб урегулювання зазначених вище протиріч, але й як основа імплементації пануючої концепції суспільного порядку.

Задекларована державою висока місія та завдання вищої освіти постають в освітній реальності саме завдяки стандартам. Наскільки адекватно відбувається це становлення залежить від обґрунтованості стандартів якості вищої освіти, їх філософської та наукової рефлексії, що визначаються потребами практики. Так, як свідчать дані Інституту соціології НАН України, стан системи освіти в країні українці оцінюють гірше, ніж будь-хто в Європі, за винятком громадян Болгарії, в 4,06 бали (за шкалою від "0" до "10"). Наші сусіди поляки, словаки мають показник понад 5, а такі країни, як Фінляндія і Данія, – понад 7.

З іншого боку, процес стандартизації вищої освіти, що покликаний урегулювати одні суперечності, сам сповнений рядом інших суперечностей, зокрема, між інновацією та традицією, між педагогічною творчістю та імперативністю стандартів. Окрім цього, стандартизація вищої освіти впливає на зближення систем освіти різних країн, що актуалізує проблему їх уніфікації. І це закономірно. Адже через властиву освіті спрямованість у майбутнє стандартизація

вищої освіти потенційно може стати чинником як суспільного прогресу, так і регресу.

Поступово набуваючи авторитету провідного напрямку реформування вищої освіти в глобальному, європейському та національному вимірах, стандартизація покликана долати освітню кризу, яка набула, за висновком експертів ЮНЕСКО, всеохоплюючого характеру у зв'язку із крахом індустріального суспільства і переходом до нового типу суспільної організації – суспільства знань.

Історичний досвід упорядкування вищої освіти, соціальні та законодавчі норми, а також розроблені на їх основі методологічні принципи стандартизації в різних суспільствах мають свої відмінності. Відтак, процеси стандартизації вищої освіти в різних країнах, мають різну генезу, різний зміст, різний юридичний статус, можуть мати різний механізм імплементації в освітній практиці, що безперечно потребує глибокої рефлексії засадничих принципів та міри “запозичення” досвіду інших країн в українську освітню реальність. Особливої гостроти суперечності стандартизації вищої освіти набувають у сучасній Україні, яка має з гідністю увійти до європейського і світового освітнього простору, забезпечити високу якість вищої освіти своїх громадян, одночасно із цим не втративши власного “генотипу” національної освіти.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Аналіз доробків науковців та філософів, які є основою експлікацій стандартизації вищої освіти показує, що такі роботи досить різнопланові. Праці ряду сучасних дослідників філософії освіти – В.Андрущенко, В.Беха, В.Вашкевича, В.Вікторова, В.Воронкової, Л.Горбунової, С.Клепка, В.Кременя, М.Култаєвої, В.Кушерця, В.Лутая, І.Предборської є концептуальною і теоретико-методологічною основою роботи.

В роботах Г.Бордовского, В.Гальперіної, В.Лугового, О.Ляшенко, Л.Майбороди, А.Субетто стандартизація постає як інструмент державної політики у галузі освіти, що використано при обґрунтуванні праксеологічних аспектів стандартизації вищої освіти.

Дослідники проблем державного управління, зокрема М.Білинська, Н.Синицька, І.Солоненко, Ж.Таланова розробляють галузеві проблеми стандартизації вищої освіти. Їх роботи цінні у якості емпіричної основи для виокремлення спільних тенденцій, які характерні для стандартизації освіти як такої. Також можна назвати соціологів Л.Бевзенко, П.Блау, У.Еко, П.Сорокіна, роботи яких використано для експлікації стандартизації як суспільного механізму.

Важливою групою досліджень є роботи таких педагогів як В.Байденко, В.Безпалько, С.Гончаренко, Ю.Жидецький, І.Зязюн, А.Лігоцький, Я.Нейматов, Н.Ничкало, Н.Селезнева, В.Соколов, Т.Фініков, аналіз яких не дозволяє зійти в площину спекулятивних проблем.

З іншого боку, не можна оминути значну за своїм обсягом групу досліджень стандартизації науковцями у галузі економічних та технічних наук, таких як Л.Антошкіна, Д.Бондаренко, Н.Верхоглядова, О.Голубенко, Н.Жигицька, П.Коваль, О.Кратт, Л.Лелик, А.Лігоцький, Г.Лопушняк, А.Лялюк,

Л.Плахотнікова, І.Потай, В.Супрун, І.Ходикіна, М.Яструбський, які кількісно превалюють у дослідженнях стандартизації та стандартів вищої освіти. Ці роботи аналізуються, зокрема, для пізнання очікувань роботодавців. Вони враховані при формулюванні завдань антиципативної стандартизації вищої освіти.

Плідною для роботи є філософська “ідея університету”, що історично постає в роботах таких філософів як Х.Ортега-і-Гассет, К.Ясперс, Г.Гадамер, Ю.Габермас, Ж.Дерріда, В.Лепеніс, П.Фрейре, Г.Скирбекк, Н.Гильє, Б.Рассел, З.Бауман, М.Квек та ін.

Окремо відмітимо роботи з філософії гуманістичного менеджменту В.Воронкової та роботи з формування наукового простору Л.Рижко, які є орієнтиром при розробці принципів антиципативної стандартизації вищої освіти.

Цінною основою для експлікації цілей стандартизації вищої освіти є роботи, присвячені феномену складного мислення, який досліджується К.Майнцером, Е.Мореном, Г. Хакеном, Л.Горбуновою та ін.

Значний інтерес має такий напрям сучасної зарубіжної (переважно американської) філософії освіти як “philosophy of curriculum”, що може бути перекладена як “філософія стандарту” або “філософія навчально-виховного плану”, хоча нині зустрічається і транскрипція у вигляді нового терміну – філософія куррикулуму. Даний напрям репрезентують роботи таких філософів як І. Гірш, Н.Беннет, А.Блум, Д.Хен, К.Фінн, В.Франкені та ін.

Окрім того, стандартизація вищої освіти як процес нормування кількісних показників освіти є предметом кваліметрії (Т.Алексєєнко, Г.Гунда, Л.Одерій, В.Циба); як процес становлення наративів, що забезпечують якість освіти – предметом загальної теорії якості (Л.Віткін, О.Волков, Т.Лукіна, Г.Хімічева); як будь-який процес стандартизації – предметом теорії стандартизації і метрології (М.Бакка, Р.Бичківський, М.Каптуріна, Г.Саранча); як процес моделювання інформації – предметом теорії інформації та теорії моделювання (Ю.Жураковський, М.Кастельс, Я.Ніколайчук, В.Пікельная); як правовий феномен – предметом теорії права (В.Авер’янов, В.Цветков, В.Шаповал, Ю.Шемшученко); як історичний феномен – предметом історичних наук (Н.Авшенюк, Т.Фініков, О.Шаров); як феномен, спрямований на формування майбутнього – предметом наукового прогнозування і футурології (В.Горбатенко, В.Кузьменко, А.Тоффлер, Ф.Фукуяма).

Поряд із теоретичними роботами не менш важливим для нас є й інше – аналіз практики стандартизації вищої освіти, що склалася на початку ХХІ століття під впливом глобальних та європейських тенденцій в Україні. Так, значну групу досліджень становлять прикладні розробки державних стандартів вищої освіти таких українських вчених як С.Андрусенко, Я.Болюбаш, Р.Вернидуб, В.Гапон, В.Домніч, Ю.Комар, К.Левківський, В.Леонтович, А.Лігоцький, Т.Морозова, В.Петренко, В.Супрун та ін. В свою чергу досвід стандартизації вищої освіти є основою для становлення теорії стандартизації, а також критерієм її життєздатності.

Проте, як в Україні, так і за кордоном відсутні ґрунтовні філософські роботи, спеціально присвячені цілісному критичному баченню феномену стандартизації вищої освіти. Окремі філософські аспекти даної проблеми можна знайти в дослідження українських філософів В.Вікторова, М.Кісіля, С.Клепка, К.Корсака, В.Кременя.

Суперечність між практичною, а також теоретичною актуальністю проблеми стандартизації вищої освіти, з одного боку, та відсутністю ґрунтовних філософських досліджень цієї проблеми, з іншого – обумовили вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана робота пов'язана із темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова “Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя” (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 6 від 01 лютого 2007 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає у філософському аналізі суперечностей стандартизації вищої освіти як способу збереження українських традицій на шляху до європейського і світового освітнього простору.

Вказана мета вимагає послідовного розв'язання таких дослідницьких завдань:

- здійснити аналіз теоретичних та методологічних засад стандартизації вищої освіти у сучасному науковому дискурсі;
- окреслити історико-філософські виміри стандартизації вищої освіти як соціокультурного явища;
- дослідити людиновимірні та аксіологічні орієнтири стандартизації вищої освіти в сучасному світі;
- обґрунтувати цілі та завдання стандартизації вищої освіти, врахувавши потреби особистості та пріоритети українського суспільства;
- запропонувати принципи випереджуючої (антиципативної) стандартизації вищої освіти України на основі аналізу актуальних європейських та світових тенденцій.

Об'єкт дослідження – сучасна вища освіта як соціальний інститут.

Предметом дослідження є стандартизація вищої освіти як втілення загальнофілософських категорій міри, якості та порядку в освіті.

Методи дослідження. Роботу побудовано на основі системного методу та принципів діалектики, що органічно доповнені методологією нелінійної філософської парадигми. Використовуються постмодерні методи – деконструкція, генеалогічний метод та традиційні філософські методи – аналіз і синтез, індукція і

дедукція. Застосовувався соціокультурний та історичний методи. Достатня ступінь обґрунтованості положень роботи також забезпечується використанням логічних методів та широкої джерельної бази.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у філософській концептуалізації проблеми стандартизації вищої освіти як способу збереження українських традицій на шляху до європейського і світового освітнього простору.

Вперше:

– досліджено феномен стандартизації вищої освіти як предмет філософії освіти, що уможливило здійснення філософської експлікації поняття “стандартизація вищої школи” шляхом розгляду його в єдності соціокультурного, онтологічного, аксіологічного, антропологічного вимірів;

– концептуалізовано поняття “*стандартизація вищої освіти*”, під яким розуміється соціально-освітній феномен безперервного становлення і упорядкування системи стандартів вищої освіти за допомогою удосконалення сукупності нормативно-правових документів для їх загального і багаторазового застосування з метою оптимального поєднання вимог суспільства до людей з вищою освітою та можливостями системи вищої освіти щодо задоволення цієї потреби;

– обґрунтовано цілі стандартизації вищої освіти – *креативність та інноваційність, посибілістське мислення, адаптивність*. Показано завдання стандартизації вищої освіти, на основі їх систематизації за п’ятьма рівнями – глобальному (створити умови для підтримання світового порядку; забезпечити становлення інформаційного суспільства; створити загальносвітовий міжнародний стандарт розробки стандартів); регіональному (забезпечити створення єдиного європейського освітнього простору; підвищити конкурентоспроможність європейського освітнього ринку та європейського ринку праці; створити умови мобільності науковців, викладачів, студентів, а також висококваліфікованої робочої сили); національному (гарантувати право кожного громадянина на якісну і доступну освіту; забезпечити реалізацію загальнодержавних пріоритетів розвитку; сприяти міжнародному авторитету української держави); галузевому (верифікувати стандарти вищої освіти практикою певної галузі; забезпечити кореляцію підготовки фахівців різними вищими навчальними закладами в межах однієї галузі; сприяти взаємопроникненню практики різних галузей); рівні вищого навчального закладу (гарантувати автономію вищого навчального закладу; забезпечити гармонію традицій та інновацій у вищих навчальних закладах; оптимізувати використання матеріальних та інтелектуальних ресурсів, а також часу);

– запропоновано принципи випереджуючої (антиципативної) стандартизації вищої освіти – *системності, адекватності, проактивності, ефективності, особистісної зорієнтованості, достатності, необхідності, однозначності, варіативності, самооновлення*. Послідовно обстоюється ідея

рівнозначущості принципів антиципативної стандартизації вищої освіти на протигау ідеалізації будь-якого окремого з них.

Дістали подальшого розвитку:

– наукові уявлення про стандартизацію вищої освіти як міждисциплінарний феномен, що поєднує в собі не лише результати наукового дискурсу різних наук – педагогіки, соціології, економіки, державного управління тощо, але й очікування суспільства від випускника вищого навчального закладу, очікування роботодавця від молодого фахівця та очікування держави від молодого громадянина у їх єдності та суперечливості;

– зміст ретроспективного аналізу становлення стандартизації вищої освіти як соціокультурного явища та відображення суспільного порядку від часу виникнення вищої освіти в часи Античності (співмірність стандартизації з природою), через жорсткість стандартів інституціолізованої вищої освіти часів Середньовіччя (“божественний стандарт”), через трансформації стандартизації у Новий час (стандартизація як шлях до національної держави), через заперечення ролі стандартизації у Новітні часи (стандартизація як “великий наратив”) до сучасного “заперечення заперечення” та визнання стандартизації як феномену гарантування якості вищої освіти;

– людиновимірні засади вищої освіти як нелінійної нерівноважної системи, атрактором якої є стандарт, що виконує подвійну функцію – з одного боку, він спрямовує освіту до розвитку, адаптивності та інноваційності (прагнення системи до самовдосконалення), а з іншого – гарантує цілісність і стабільність системи вищої освіти як соціального інституту (прагнення системи до самозбереження);

– філософське тлумачення аксіологічних орієнтирів стандартизації вищої освіти, які постають як багаторівнева суперечлива система цінностей минулого, цінностей, що саморозгортаються в сучасності, та цінностей, що актуалізуються викликами майбутнього, зберігаючи при цьому орієнтацію на основну цінність – людину.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані при розробці державних стандартів вищої освіти, галузевих стандартів вищої освіти та стандартів вищої освіти вищих навчальних закладів; при розробці законодавчих та інших нормативно-правових актів, державних програм, концепцій, стратегій для забезпечення гуманітарної, освітньої та молодіжної політики України; при створенні системи державно-громадського управління освітою.

Окрім того, матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у вищих навчальних закладах при викладанні навчальних дисциплін, таких як “Філософія освіти”, “Історична генеза філософії освіти”, “Аксіологія освіти”, “Вища освіта і Болонський процес”, “Педагогіка вищої школи”. Концепція та зміст дисертації можуть стати основою для розробки спецкурсу “Стандартизація вищої освіти”.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, на низці науково-теоретичних і науково-практичних конференцій, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції “Простір гуманітарної комунікації” (Київ, 2008); Щорічному освітньому форумі “Артеківські діалоги” (АР Крим, Артек, 2008); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Шляхи і методи забезпечення подальшого творчого зростання обдарованої молоді” (Житомир, 2008); Всеросійському семінарі з міжнародною участю “Компаративістські дослідження і кросс-культурний підхід” (Новосибірськ, Російська Федерація, 2008); Круглому столі “Мультикультуралізм в освіті: проблеми, ризику, перспективи” (Київ, 2008); Днях Науки Європейського Колегіуму Польських і Українських Університетів (Люблін, Республіка Польща, 2008); I та II Міжнародних науково-практичних конференціях “Наука, освіта, суспільство очима молодих” (Рівне, 2008-2009); I та II Міжнародних наукових конференціях “Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій” (Суми, 2008-2009).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 10 публікаціях, з них 5 статей в наукових виданнях, зареєстрованих ВАК України як фахові з філософських наук, 5 – тези доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається із вступу, трьох розділів (поділених на підрозділи), висновків та списку використаних джерел (250 позиції). Загальний обсяг дисертації – 201 сторінка, основна частина дисертації – 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність дослідження, розкривається стан розробки проблеми у науковій літературі, визначаються мета, завдання, об’єкт, предмет дослідження та зв’язок роботи із науковими програмами, планами, темами, наводяться положення наукової новизни, що виносяться на захист, розкривається теоретична і практична цінність отриманих результатів, описується структура і обсяг дисертаційної роботи.

У **першому розділі** – “**Теоретико-методологічні засади дослідження стандартизації вищої освіти**” – розкрито сутність базових понять дисертації, досліджено різні наукові виміри проблеми стандартизації та сформовано методологічний інструментарій даної роботи.

Підрозділ 1.1. “Феномен стандартизації вищої освіти в сучасному науковому дискурсі” присвячений аналізу ключового поняття “стандартизація вищої освіти” в різних наукових дискурсах. На основі здійсненого аналізу виділено шість дослідницьких вимірів.

Це, по-перше, вимір суспільний. Він показує замовлення громадянського суспільства на прозорість і ефективність вищої освіти, її якість і рівний доступ до неї кожного члена спільноти. Тому стандартизація вищої освіти як соціальна технологія та консенсус є предметом соціології (Л.Бевзенко, У.Еко, П.Сорокін, П.Штомпка та ін.).

По-друге, це вимір освітньо-політичний, в якому стандартизація виступає як один із провідних механізмів державної політики у галузі вищої освіти. Це сфера політичної волі у сфері освіти, яка має відображати очікування суспільства. Це відображено в роботах В.Гальперіної, А.Глушенко, О.Дубровки, Н.Колісниченко, В.Лугового, О.Ляшенко, С.Майбороди, А.Субетто, О.Смірнова, В.Шадрікова, Т.Яценко та ін.

По-третє, це вимір нормативно-правовий, в якому політична воля формалізується у конкретних актах законодавства, указах, постановах, наказах, інструкціях, роз'ясненнях тощо. Це сфера раціональної бюрократії, що досліджується науковцями з державного управління М.Білинською, Н.Синицькою, І.Солоненко, Ж.Талановою та ін.

По-четверте, це вимір педагогіко-методичний, в якому засади стандартизації зафіксовані у нормативних документах імплементуються у практику конкретного педагогічного процесу. Даний напрям представлений у роботах таких педагогів як В.Байденко, С.Гончаренко, Ю.Жидецький, А.Лігоцький, Н.Ничкало, О.Радковська та ін.

По-п'яте, це вимір ресурсно-технологічний, що включає кадрове, матеріально-технічне, інформаційне та інше забезпечення навчального процесу, побудованого відповідно до стандарту. Даний напрям представляють економісти (П.Коваль, О.Кратт, Л.Лелик, А.Лігоцький, Г.Лопушняк, В.Супрун, І.Ходикіна, М.Яструбський та ін.).

Та чи не найголовнішим є шостий вимір – філософський, в якому стандартизація вищої освіти виходить “за межі” п'яти попередніх вимірів, індустріального технологізму, вузькогалузевого підходу та набуває рис гармонійного “камертону” організованого суспільства (В.Андрущенко, В.Бех, В.Вікторов, М.Кісіль та ін.). Проте таких досліджень в сучасній філософській літературі бракує.

Підрозділ 1.2. “Методологія філософського аналізу стандартизації вищої освіти” присвячений обґрунтуванню принципів та методів дослідження. Будь-які уявлення мають перманентно оновлюватися у відповідності із викликами майбутнього. Відтак, удосконалення уявлень про упорядкування та нормування вищої освіти закономірно концептуалізується через поняття стандартизації вищої освіти, яка розуміється як соціально-освітній феномен безперервного становлення і упорядкування системи стандартів вищої освіти за допомогою удосконалення сукупності нормативно-правових документів для їх загального і багаторазового застосування з метою оптимального поєднання

вимог суспільства до людей з вищою освітою та можливостями системи вищої освіти щодо задоволення цієї потреби.

Нелінійна наукова парадигма обумовлює всебічний розгляд проблеми стандартизації вищої освіти із застосуванням концептуально-плюралістичного підходу і визначає міждисциплінарний характер наукового апарату, що застосовується у процесі дослідження. Робота спирається на принципи філософського пізнання – збігу начала і принципу (В.Андрущенко), розвитку, системності, історизму, зв'язку з практикою, сходження від абстрактного до конкретного. Зasadничою методологічною ідеєю відповідно до синергетичного підходу є переконання, що стандартизація не є чимось “ворожим” самоорганізації, але ж виступає іманентною її складовою, позаяк стандарт – це атрактор вищої освіти, що розглядається як відкрита нерівноважна система.

Виділено три рівні знання про стандартизацію вищої освіти. По-перше, концептуальний рівень – це рівень первинного осмислення проблеми, яка постає у багатовимірних метатеоретичних патернах, що визначають основні “ідеї стандарту”, навколо яких розгортається “стандартний” простір і час. По-друге, теоретичний рівень – це рівень наукового осмислення проблеми в її суттєвих кількісних і якісних характеристиках. На даному рівні взаємодіють різні науки і наукові напрями, що породжують міждисциплінарність теоретичного рівня буття стандартизації вищої освіти, яку слід розуміти як цілісність. По-третє, методологічний рівень – це рівень практико-орієнтованого осмислення проблеми, що полягає в розробці стандартів створення, застосування та оновлення самих стандартів.

Робиться висновок, що в проблемному полі наукового знання (економіки, педагогіки, соціології, наук з державного управління тощо) можна розглядати теоретичне і методологічне знання сутності стандартизації вищої освіти, але концептуальне знання адекватно може бути пізнане лише філософією освіти.

У другому розділі – “Філософські виміри стандартизації вищої освіти” – аналізується історико-філософські, людиновимірні та аксіологічні засади стандартизації вищої освіти.

Підрозділ 2.1. “Стандартизація вищої освіти як соціокультурне явище” присвячений аналізу історичних витоків стандартизації освіти у їх зв'язку із концепціями суспільного порядку Античності, Середньовіччя, Відродження, Нових і Новітніх часів. Античність заклала основи природовідповідного “стандарту” освіти, одночасно актуалізувавши корінну опозицію двох начал – аполлоністичного і діонісійського. Змагання тенденцій унормованості і спонтанності пронизують усю історію європейської освіти. Середньовічні університети діяли за теологічним стандартом, коли і зміст, і форма вищої освіти узгоджувалася із релігійними догматами і працями Отців Церкви. Начало Аполлона на довгі сторіччя домінувало над спонтанністю і вільнодумством начала Діоніса, проте не зводячи нанівець останнього. Відродження змістило умовні шальки терезів на сторону начала Діоніса,

людина з периферії стандартизації стала її центром і самодостатньою метою. Нові часи поставили стандартизацію на службу націєтворчому процесу, коли завдяки створенню стандартних європейських мов та єдності в змісті освіти розбудовувалась спільнота громадян свідомих, що вони вже не просто селяни, а, наприклад, німці, французи чи італійці. Проте ця тенденція не могла не вплинути на технологізацію, бюрократизацію освіти, зокрема і вищої, що знаменувало нову перемогу начала Аполлона.

Зрозуміло, що протягом усього історичного розвитку стандартизація надавала вищій освіті певний ступінь самостійності, продиктований внутрішньою логікою її саморозгортання. Позитивний поступ у вищій освіті не відмінявся наступними змінами соціокультурного середовища, завдяки чому вона була достатньо сталою і, зрештою, консервативною системою.

Цей факт в усі епохи мав як позитивну сторону, так і негативну. Адже з одного боку, вища освіта оберігала “геном” суспільства, відтворюючи в наступних поколіннях найкращі зразки досвіду та цінностей минулих поколінь. З іншого боку, за умови перманентних змін, освіта як консервативна сфера могла ставати лімітуючим фактором прогресу.

Історичний аналіз показує, що будь-якій соціальній системі притаманний певний “інстинкт самозбереження”, на якому будується ставлення до інших систем як до “ворожих”, тих що “зазіхають на самодостатність” тощо. Проте уявлення про самодостатність системи вищої освіти, які активно підтримуються самою системою, відкрито попирають дійсність. З одного боку, загально визнано, що система вищої освіти – це відкрита соціальна система, яку неможливо виокремити із загальносуспільного процесу. З іншого боку, домінує практика, за якої система вищої освіти самостійно визначає стандарти свого розвитку без кореляції із іншими складовими освіти – середньою, професійно-технічною, післядипломною. Ще більший антагонізм виникає між системою вищої освіти та іншими соціальними системами, такими як наука, економіка, право тощо.

Технократична семантика терміну “стандартизація” в наш час викликала його психологічне неприйняття деякими представниками педагогічної громадськості. Однак поступово починає виявлятися його принципово інша суть – природа соціальної норми, що поширює проектну культуру у сферу вищої освіти України.

Підрозділ 2.2. “Людиновимірні та аксіологічні пріоритети процесу стандартизації вищої освіти” присвячений обґрунтуванню антропологічних та аксіологічних засад стандартизації. Людиновимірні імперативи диктують нові способи проектування освітніх норм – людиновимірну стандартизацію. Відтак, стандарт вищої освіти стає гнучким, динамічним, антиципативним. Отже, стандартизація вищої освіти – це не лише спосіб нормування освіти на основі запитів суспільства, але й спосіб самовпорядкування людської культури загалом.

Як показує аналіз, “богоподібна людина” Ніцше стала початком тенденції другої половини ХХ століття: “норми – це обмеження”, а значить від них варто звільнитися. Дестеоретипізація мислення у психології, деміфологізація політичного життя, “сексуальна революція” тощо призвели до краху великих наративів як таких. Цією “лавиною антинарративізму” змило і стандарт в освіті, що тепер, на початку ХХІ століття, сучасна Європа прагне наново створити у болонських домовленостях. Цінність стандартизації власне полягає у налагодженні етики діалогу минулого, що відходить, сучасності, яка постає, і майбутнього, яким ми його хочемо бачити. Аксіологічні пріоритети стандартизації вищої освіти невіддільні від найвищої цінності – людини.

Фундаментом будь-якої стандартизації, зокрема, у вищій освіті, є природна потреба людини до буттєвої визначеності. Стандартизація вищої освіти створює патерн динамічної еволюції вищої освіти відповідно до рівня “цінності” освіти в аксіологічній сфері соціуму (зокрема, й українського). Позаяк стандарт вищої освіти мислиться як концентрований образ найзагальніших ідей і теорій, пріоритетів і принципів, цілей і результатів вищої освіти, що характерний для сучасного “духу епохи” і відповідного йому ідеалу освітянської діяльності.

З позицій синергетики дисипативні процеси у сфері вищої освіти є лише зовнішнім проявом глибоко закономірної упорядкованості, пізнання якої мінімізує “втрати” під час переходу до інформаційного суспільства, які, на наш погляд, можна і варто долати шляхом організованої стандартизації в організованому суспільстві, яке прогнозує В.Андрущенко.

У **третьому розділі – “Праксеологічні аспекти стандартизації вищої освіти”** – пропонуються цілі, завдання та принципи антиципативної стандартизації вищої освіти.

Підрозділ 3.1. “Цілі та завдання стандартизації вищої освіти” присвячений обґрунтуванню цілей, на які має бути спрямована стандартизація та її завдань відповідно до викликів сучасності. Ключовими цілями стандартизації вищої освіти є креативність та інноваційність, посибілістське мислення і адаптивність. Відповідно до цього, обґрунтовуються завдання стандартизації вищої освіти на п’яти рівнях – глобальному, регіональному, національному, галузевому, рівні вищого навчального закладу.

Актуалізується питання про те, який із суб’єктів цілепокладання (суспільство, держава, особистість) є визначальним при стандартизації вищої освіти. Адже цілі цих суб’єктів можуть не лише конкурувати, але й бути взаємовиключними. Доводиться, що розробники стандартів мають виходити насамперед із потреб і цілей кожної конкретної особистості.

Окрім того, сучасні тенденції в українській вищій освіті означені входженням до Болонського процесу, що інтенсифікує потребу стандартизації. Європейський освітній простір народжується стандартизацією через упорядкування багатоманіття національних моделей освіти. Процеси

стандартизації вищої освіти закономірно ведуть до зближення та інтеграції систем освіти різних країн, що дозволяє більш повно і справедливо реалізовувати загальнолюдські цінності, враховуючи при цьому регіональні і національні відмінності.

Система стандартів – це своєрідний інформаційний банк даних, що має загальнодоступний характер. Орієнтуючись на стандарт, вищий навчальний заклад отримує можливості для додаткового розвитку. Відтак, зростає конкурентоздатність системи загалом за рахунок оптимального балансу між стійкістю і пластичністю окремих підсистем, що не мислиться без випереджуючої стандартизації вищої освіти. Завдяки запровадженню стандартів вищої освіти не лише діяльність вищих навчальних закладів стає прозорою, але й такі компоненти, як навчальний план, навчальна програма, підручник, посібники із певної дисципліни отримують загальний стрижень, точку відліку та критерій оцінки їх якості, що має особливу цінність на сучасному етапі.

Підрозділ 3.2. “Принципи антиципативної стандартизації вищої освіти” присвячений аналізу десяти принципів, на яких має ґрунтуватися випереджувача стандартизація вищої освіти, а саме: системності, адекватності, проактивності, ефективності, особистісної зорієнтованості, достатності, необхідності, однозначності, варіативності, самооновлення.

Орієнтація на рівнозначущість означених принципів дозволить більш усвідомлено і керовано здійснювати практичні заходи із створення, застосування та перманентного оновлення стандартів вищої освіти, без чого, на наш погляд, неможливо весь час підтримувати високу якість вищої освіти у швидкозмінному світі.

Період розвитку вищої освіти, коли стандарт сприймався як оригінальна інновація поступово відходить у минуле. Сьогодні диктує іншу реальність – стандарт є законодавчо закріпленою нормою. Відтак, належить ретельно проаналізувати та узагальнити набутий досвід стандартизації вищої освіти з тим, щоб забезпечити більш ефективне “входження” ідей стандартизації в освітню практику відповідно до викликів майбутнього.

Система вищої освіти потребує визначеності у питаннях щодо мети і об’єкту стандартизації, щодо контролю якості стандартів та практики їх застосування і оновлення. Очевидно, що ці питання можуть стати відправною “точкою” майбутніх пошуків.

Отже, засадничою умовою будь-якої дискусії навколо стандартизації вищої освіти, можна назвати її співмірність із “висотою часу” (Хосе Ортега-і-Гассет), маючи тут на увазі як, власне, саму практику стандартизації, так рефлексію її філософських засад.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначених завдань дослідження можна виокремити такі загальні висновки:

1. На основі здійсненого аналізу встановлено, що стандартизація вищої освіти входить у законодавче поле України через поняття “стандарт вищої освіти” (Закон України “Про вищу освіту”). Із законодавчим закріпленням, легітимацією стандарту в українській вищій освіті виникли сприятливі передумови для швидкого входження даного концепту в освітню практику і пришвидшення теоретичних пошуків у даному напрямку.

Встановлено, що стандартизація забезпечує розумне різноманіття, що в свою чергу формує розумну цілісність системи вищої освіти шляхом обмеження необґрунтовано ліберального ставлення до компонентів вищої освіти, які відтепер детермінуються стандартами вищої освіти.

Концепт стандартизації вищої освіти одночасно існує у багатьох площинах освітньої реальності, що демонструють між собою всезростаючу асиметрію. Це обумовлено відсутністю єдності у середовищах науковців, практиків та менеджерів освіти. Одна площина пролягає в економічній системі координат, апологети якої закликають до ринкової регуляції у сфері вищої освіти, а значить, і стандарт має обслуговувати потреби ринкової економіки. Інша площина пролягає в педагогічній системі координат. Ще одна площина репрезентує вимір державної освітньої політики. Не варто залишати поза увагою й решту проблемних зрізів, що були показані в роботі, враховуючи при цьому складну архітектоніку та суперечливу динаміку розгортання окремих вимірів стандартизації та їх взаємовпливів.

Нашарування проблем різної природи, багатовимірність освітньої дійсності породжують у самому процесі стандартизації еклектику і хаос – ті явища, з якими, власне, вона покликана боротися. В проблемах стандартизації знаходять своє відображення всі “старі” суперечності вищої освіти. Так, країни Європи шляхом стандартизації вищої освіти формують єдиний освітній простір, що є головною кінцевою метою Болонських домовленостей і фактор підвищення привабливості європейського ринку освітніх послуг на протиположному потужному ринку освітніх послуг США.

Стандартизація вищої освіти в США має іншу мету, – поступовий відхід від абсолютизованого плюралізму і лібералізму в освіті, покращення управління на рівні федеральної і регіональної влади діяльністю приватними навчальними закладами.

Протилежні тенденції спостерігаються в країнах пострадянського простору, які, реформуючи власну вищу освіту шляхом стандартизації, передусім, ставлять за мету подолання жорсткої командно-адміністративної практики управління освітою, її роздержавлення, розвиток приватної вищої освіти при збереженні державних гарантій та державного контролю за якістю

надання освітніх послуг. Що стосується Російської Федерації – метою стандартизації у цій країні є бажання створити, а багато в чому і відновити, єдність освітнього простору пострадянських країн.

Зберігаючи тенденції решти постсоціалістичних держав, ситуація щодо стандартизації вищої освіти в Україні має свої особливості – стандарти вищої освіти одночасно детермінуються державною економічною політикою, соціальною політикою, молодіжною політикою, культурною політикою тощо. Але виникає питання, на основі чого розробляти стандарти вищої освіти у ситуації, коли де-факто відсутня чітко артикульована політика у згаданих сферах. Основних шляхів вбачаємо два. Перший – це очікувати стабілізації ситуації в інших сферах, а потім розробляти освітні стандарти, виходячи із завдань, які визначають для вищої освіти інші суспільні інститути. Другий, на наш погляд, більш конструктивний шлях, розробляти стандарти вищої освіти, виходячи із необхідності давати відповіді на виклики XXI століття вже сьогодні. Тим самим принципово утвердивши основну вимогу суспільства знань – надання провідної ролі освіті загалом, і вищій освіті, зокрема.

2. Спираючись на різні за повнотою та спрямуванням джерела щодо стандартизації вищої освіти, здійснена спроба окреслити філософські виміри стандартизації вищої освіти в соціокультурній реальності Античності, Середньовіччя, Відродження, Нового і Новітнього часів для забезпечення кращого розуміння особливостей її природи.

Соціокультурний аналіз становлення стандартизації показує, що в ранг стандарту найчастіше “підносилися” вже існуючі в суспільстві норми і правила (начало Аполлона). Окремим питанням виступає відповідальність за “порушення” існуючих норм, адже, без такого “порушення” немислима будь-яка інновація (начало Діоніса). Епоха Середньовіччя ознаменувалася “божественним стандартом” в тогочасних університетах, епоха Відродження – в основу стандартизації освіти поклала людину, що “рівна Богу”, Нові часи – проклали шлях технічній стандартизації у сферу вищої освіти.

Хоча упорядкування і нормування іманентно притаманні вищій освіті, що підтверджується її історією, проте в глобальному масштабі на рівень стандартизації ці процеси вийшли в 70-ті роки XX століття. Ідея стандартизації у якості нового методу прогнозування і планування освіти набуває означень соціально-освітньої, гуманітарної норми, вона поступово позбавляється рис, що були притаманні семантиці технічного стандарту. Подальше перманентне оновлення педагогічної теорії і освітньої практики пов’язуємо саме із феноменом стандартизації вищої освіти.

В Україні стандартизація вищої освіти у загальносвітовому значенні розпочинає свій поступ лише в 90-ті роки XX століття. У даному контексті стандарти в освіті явище нове, недостатньо досліджене і вимагає ґрунтовної рефлексії. Слабка вивченість теоретичних основ стандартизації освіти часто

веде до переважання методу “спроб і помилок” при створенні і застосуванні стандартів у практиці вищої школи.

3. Стабільне якісне перетворення освітньої дійсності буде викликане лише змінами в “геномі” освіти, чим, власне, і є стандарт. На рівні відображення людською свідомістю упорядкування вищої освіти мислиться як необхідне і закономірне раціональне спрощення, що жодним чином не збіднює її, а, навпаки, створює додаткові можливості для саморозвитку. Пізнання аксіологічних пріоритетів вищої освіти та суспільства актуалізує потребу їх оптимізації шляхом скорочення чисельності внутрішньосистемних регуляторів на користь надсистемних стандартів, що, в свою чергу, в засадничені загальноцивілізаційними цінностями.

Людиновимірна стандартизація вищої освіти постає як важливий філософсько-освітній та соціально-культурний феномен у відповідь на замовлення суспільства щодо впорядкування багатоманіття способів, форм, технологій і методів у вищій освіті. Позаяк саме людина знаходиться в центрі аксіосфери сучасного суспільства. Окрім того, завдяки стандартизації сфера освіти стає більш зрозумілою і прозорою для інших суспільних сфер.

Проблема легітимізації центру, що має виключне право на затвердження освітніх стандартів актуалізується самою практикою. Важливим аспектом є створення постійно діючого експертного органу із розробки і оновлення стандартів вищої освіти. Для цього доцільно створити єдиний громадсько-державний методичний осередок координації розробки стандартів вищої освіти, що мав би поєднати зазначені функції розробки і оновлення стандартів вищої освіти та їх легітимації. Іншими словами жоден стандарт вищої освіти не має з'явитися без науково-практичного обґрунтування із залученням всіх зацікавлених “гравців” на полі вищої освіти – насамперед держави, роботодавців, академічної спільноти, професійних спілок, громадських, в тому числі молодіжних, об'єднань. Позаяк стандарти мають розроблятися не обмеженим колом фахівців та чиновників за принципом “для людей”, а за принципом “з людьми”, тобто всіма зацікавленими суб'єктами.

4. Стандартизація вищої освіти як соціально-політичний проект, що спрямований на результат освіти, є ключовим механізмом впливу на майбутнє українського суспільства за умови коли його цілі чітко визначені. Адже різні “актори” в полі стандартизації вищої освіти (міжнародні організації, держава, політичні сили, роботодавці, освітяни, студенти та їх батьки тощо) зацікавлені у реалізації різних її завдань.

Основними цілями стандартизації вищої освіти обґрунтовуються креативність та інноваційність, посибілістське мислення та адаптивність, що, в свою чергу, розкриваються через пропоновані п'ять груп завдань стандартизації вищої освіти: на глобальному рівні, на регіональному (європейському) рівні, на національному (всеукраїнському) рівні, на галузевому рівні, на рівні вищого навчального закладу.

Забезпечення керованості системою освіти як складової гуманітарної політики держави можливе лише через єдині принципи стандартизації всіх ланок освіти держави. Контроль за недержавною формою освіти, транснаціональними освітніми корпораціями має йти шляхом створення умов самоорганізації системи стандартів.

Інтеграційний характер стандартизації вищої освіти сприятиме розвиткові міждисциплінарних наукових досліджень в університетах, що, в свою чергу, позитивно позначиться на якості вищої освіти. Смісл стандартизації вищої освіти полягає не у волюнтаристському “управлінні” вищою освітою, а в природній індукції внутрішніх джерел руху і саморуху освіти.

5. Стандарт виступає як своєрідний компроміс між потребами суспільства у фахівцях певних професій та потребами особистісного розвитку і самоосвіти. На основі аналізу пропонується десять принципів випереджуючої (антиципативної) стандартизації вищої освіти – системності, адекватності, проактивності, ефективності, особистісної зорієнтованості, достатності, необхідності, однозначності, варіативності, самооновлення.

Обґрунтовано, що антиципативна стандартизація вищої освіти не є елімінуючим фактором для розгортання багатоманітності форм здобуття вищої освіти, розширення спектру освітніх технологій та інновацій. Вона не порушує принцип пріоритету педагогічної творчості. Натомість стандартизація вищої освіти виступає рушійною силою еволюції вищої освіти, що, зрештою, уможлиблює прогресивний розвиток як такий. Визначаючи “правила гри” на освітньому полі, стандартизація сприяє прозорій конкуренції між вищими навчальними закладами, що, в свою чергу, є однією з передумов забезпечення якості вищої освіти.

Вирішення означених завдань випереджуючої стандартизації вищої освіти та реалізація її принципів без сумніву сприятиме гармонізації системи освіти із різними суспільними сферами, державою, економікою, наукою, культурою. Адже на сучасному етапі стандартизація вищої освіти мислиться рівновіддаленою і від тенденцій “зашкарублого” консерватизму і від тенденцій необґрунтованого експериментаторства в освіті. На противагу крайнощам антиципативна стандартизація використовує інкрементальний підхід до вдосконалення вищої освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Терепиций С. Стандартизація вищої освіти в інформаційному суспільстві / С. Терепиций // Вища освіта України. – К., 2007. – № 3. – С.38-43.
2. Терепиций С.О. Поняття “стандартизація вищої освіти” в сучасному філософсько-освітньому дискурсі / С.О. Терепиций // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К., 2008. – Вип. 11. – С.281-289.

3. Терепиций С.О. Філософські проблеми стандартизації вищої освіти в соціокультурних вимірах Античності, Середньовіччя та Відродження / С.О. Терепиций // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К., 2009. – Вип. 23. – С.318-328.
4. Терепиций С. Філософські проблеми стандартизації вищої освіти в соціокультурних вимірах Нового та Новітнього часів / С. Терепиций // Вища освіта України. – К., 2009. – № 2. – С.50-59.
5. Терепиций С.О. Цілі, завдання та принципи антиципативної стандартизації вищої освіти / С.О. Терепиций // Нова парадигма: [журнал наукових праць]. – К., 2009. – Вип. 87. – С.88-101.
6. Терепиций С.О. Поняття стандартизації вищої освіти в проблемному полі філософії освіти / С.О. Терепиций // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: Матеріали міжнародної конференції (20-21 лютого 2008 р.): у 6-ти ч. – Суми: СОІППО, 2008. – Ч.3. – С.101-104.
7. Терепиций С.О. Стандартизація вищої освіти в інформаційному суспільстві / С.О. Терепиций // Артеківські діалоги. Підтримка обдарованих дітей та молоді. Розвиток креативного мислення в умовах стандартизації освітнього процесу: Тези міжнародного освітнього форуму (18-21 вересня 2008 р.). – К.: ІОД АПН України, 2008. – С.18-27.
8. Терепиций С.А. Проблемы концептуализации понятия “стандартизация высшего образования” в современной философии образования / С.А.Терепиций // Компаративистские исследования и кросс-культурный подход в науке и образовании: Материалы Всероссийского семинара с международным участием (2-4 июля 2008 г.). – Новосибирск: НГПУ, 2008. – С.40-50.
9. Терепиций С.О. Окремі аспекти стандартизації вищої освіти в сучасній філософії освіти / С.О. Терепиций // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: Матеріали другої міжнародної наукової конференції (27-30 квітня 2009 р.): у 3 т. – Суми: СОІППО, 2009. – Т. 3. – Ч.2. – С.145-148.
10. Терепиций С.О. Філософські абриси стандартизації вищої освіти у Нові та Новітні часи / С.О. Терепиций // Наука, освіта, суспільство очима молодих: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (13-14 травня 2009 р.). – Рівне: РВВ РДГУ, 2009. – С.90-91.

АНОТАЦІЇ

Терепиций С.О. Філософські засади стандартизації вищої освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2010.

Здійснено філософський аналіз суперечностей між інновацією та традицією, уніфікацією та плюралізмом феномену стандартизації вищої освіти. Доведена принципова можливість урегулювання цих суперечностей через антиципативну стандартизацію.

Концептуалізовано поняття “стандартизація вищої освіти” і “стандарт вищої освіти”. Проаналізовано теоретичні та методологічні засади стандартизації вищої освіти у сучасному філософському, історичному, педагогічному, економічному, управлінському дискурсах. Окреслено філософські виміри цього феномену як соціокультурного явища, досліджено його онтологію, людиновимірні та аксіологічні орієнтири.

Обґрунтовано цілі (креативність та інноваційність, посибілістське мислення, адаптивність) та завдання антиципативної стандартизації вищої освіти. Запропоновано принципи випереджуючої стандартизації вищої освіти України – системності, адекватності, проактивності, ефективності, особистісної зорієнтованості, достатності, необхідності, однозначності, варіативності, самооновлення.

Ключові слова: стандартизація вищої освіти, стандарт вищої освіти, інновація та традиція, суперечності вищої освіти, цілі і завдання стандартизації, принципи антиципативної стандартизації.

Терещиц С.А. Философские основы стандартизации высшего образования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В работе осуществлен философский анализ противоречий стандартизации высшего образования как способа сохранения украинских традиций на пути в европейское и мировое образовательное пространство. Определено, что стандартизация высшего образования в Украине не лишена противоречий между инновацией и традицией, унификацией и плюрализмом. Обоснована принципиальная возможность урегулирования противоречий высшего образования на пути от индустриальной стандартизации к антиципативной стандартизации общества знаний.

Определены философские измерения стандартизации высшего образования как социокультурного явления, путем исследования ее социокультурной природы, человекомерных и аксиологических ориентиров. В результате детального изучения истории становления высшего образования как социального института, установлено наличие коэволюционной связи между человеческой культурой, господствующими в обществе представлениями о надлежащем общественном порядке и характером стандартизации высшего образования. Концептуализовано понятие «стандартизация высшего

образования», под которым понимается социально-образовательный феномен непрерывного становления и упорядочения системы стандартов высшего образования посредством усовершенствования совокупности нормативно-правовых документов для их всеобщего и многократного применения с целью оптимального сочетания требований общества к людям с высшим образованием и возможностями системы высшего образования по удовлетворению этой потребности.

Обоснованы цели и задачи антиципативной стандартизации высшего образования с учетом потребностей личности и приоритетов современного украинского общества. Целями стандартизации предложены креативность и инновационность, посибилистское мышление, адаптивность. Исходя из целей определены актуальные задачи стандартизации высшего образования по пяти уровням – глобальном (создать условия для поддержания мирового порядка; обеспечить становление информационного общества; создать общепризнанный международный стандарт разработки стандартов); региональном (обеспечить создание единого европейского образовательного пространства; повысить конкурентоспособность европейского образовательного рынка и европейского рынка труда; создать условия мобильности ученых, преподавателей, студентов, а также высококвалифицированной рабочей силы); национальном (гарантировать право каждого гражданина на качественное и доступное образование, обеспечить реализацию общегосударственных приоритетов развития; способствовать международному авторитету украинского государства); отраслевом (верифицировать стандарты высшего образования практикой определенной отрасли; обеспечить корреляцию подготовки специалистов различными вузами в рамках одной отрасли; способствовать взаимопроникновению практики различных отраслей); вузовском (гарантировать вузовскую автономию; обеспечить гармонию традиций и инноваций в высших учебных заведениях; оптимизировать использование материальных и интеллектуальных ресурсов, а также времени).

На основе анализа актуальных европейских и мировых тенденций предложено принципы антиципативной стандартизации высшего образования Украины – системности, адекватности, проактивности, эффективности, личностной ориентированности, достаточности, необходимости, однозначности, вариативности, самообновления. Постулируется идея равнозначности принципов антиципативной стандартизации высшего образования в противовес идеализации любого отдельного из них.

Ключевые слова: стандартизация высшего образования, стандарт высшего образования, инновация и традиция, противоречия высшего образования, цели и задачи стандартизации, принципы антиципативной стандартизации.

Terepishchy S.O. Philosophical foundations of higher education standardization. – Manuscript.

The thesis for candidate's degree in Philosophy in specialty 09.00.10 – Philosophy of Education. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2010.

Philosophic analysis of contradiction was carried out between innovation and tradition, unification and pluralism of high education standardization phenomenon. Principled possibility of settlement these conflicts proved through anticipative standardization.

Conception “high education standardization” and “high education standard” was conceived. The theoretical and methodological bases of high education standardization in modern philosophical, historical, pedagogical, economic and management colloquy were analyzed. The philosophic dimensions of this phenomenon as social-cultural phenomenon were determined, its ontology, human-measurable and axiological guidelines were examined.

Goals (creatively and innovation, thinking, adaptability) and task of anticipative high education standardization were substantiated. Such principles of forestall high education standardization as systematic, adequate, pro-activity, efficiency, personal orientation, adequacy, necessity, uniqueness, variability, self-renewal were offered.

Key words: high education standardization, high education standards, innovation and tradition, conflicts of a high education, goals and objectives of standardization, principles of anticipative standardization.